

Galaction VEREBCEANU.

„Sandipa” – un vechi manuscris românesc.

Studiu filologic, studiu lingvistic, facsimile și text.

Chișinău: „Tipografia Centrală”, 2023. 323 p.

Oxana CHIRA

Doctor în filologie, conferențiar universitar

E-mail: oxana.chira@usarb.md

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5296-4931>

Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți

Din capul locului aș menționa că „lingviștii noștri sunt încă pasionați de alte probleme decât acelea ale limbii noastre de cultură, care mai pune încă atâtea alte probleme pe lângă cea a neologismelor. Să sperăm încă că, într-un timp nu prea îndepărtat, și limba noastră de cultură, își va găsi cercetătorii ei” (Gheorghe Ivănescu, 12 ianuarie 1946). Nu au trecut mulți ani din 1946 și cercetătorul Galaction Verebceanu s-a regăsit în limba noastră veche despre care vorbește Gheorghe Ivănescu în studiul „Problemele capitale ale vechii române literare.” Or, în baza listei publicațiilor Domnului Verebceanu, înregistrată în Instrumentul bibliometric național, autorul debutează cu lucrarea sa „Un manuscris al *Sindipei* de la sfârșitul secolului al XVIII-lea” din 2017.

Până în prezent autorul a studiat în baza textului manuscrisului *Sandipa* următoarele:

– *aspecte fonetice*: VEREBCEANU, Galaction. Studiu lingvistic asupra manuscrisului „Sandipa”. Fonetica (2). În: *Philologia*, 2020, nr. 5-6 (311-312), pp. 22-36. ISSN 1857-4300;

– *aspecte morfologice*: VEREBCEANU, Galaction. Studiu lingvistic asupra manuscrisului „Sandipa”. Morfologia (3.4.). Părțile de vorbire neflexibile. În: *Philologia*, 2022, nr. 1 (316), pp. 82-94. ISSN 1857-4300; VEREBCEANU, Galaction. Verbul în manuscrisul romanului popular „Sandipa”. În: *Filologia modernă: realizări și perspective în context european: Eugeniu Coșeriu: 100 de ani de la naștere. Limbajul ca sumă de valori*. Ediția a 15-a, 7-8 octombrie 2021. Chișinău: Pro Libra, 2021, pp. 389-395. ISBN 978-9975-3274-4-2;

– *aspecte lexicologice*: VEREBCEANU, Galaction. Derivarea sufixală în manuscrisul romanului popular „Sandipa”. În: *Filologia modernă: realizări și perspective în context*

europăean: Institutul de Filologie Română „Bogdan Petriceicu-Hasdeu”: 65 de ani de la fondare. Ediția a 16-a, 20 octombrie 2022. Chișinău: Pro Libra, 2022, pp. 169-176. ISBN 978-9975-3518-8-1;

– *aspecte sintactice*: VEREBCEANU, Galaction. Studiu lingvistic asupra manuscrisului „Sandipa”. Sintaxa (4.2.). Sintaxa frazei. În: *Philologia*, 2023, nr. 1 (319), pp. 63-76. ISSN 1857-4300.

Autorul Galaction Verebceanu își propune să urmărească relația de rudenie existentă între textul manuscrisului *Sandipa* și textul unor versiuni românești, păstrate la Biblioteca Academiei Române. Domnul Verebceanu examinează titlul romanului, dar și compară numele proprii în toate manuscrisele studiate, pe care le aranjează în ordine cronologică. Această lucrare este una din contribuțiile științifice fundamentale la cunoașterea începuturilor limbii române.

Totodată, este cazul să subliniez interesul personal (cu numele de familie Chira), dat fiind că numele Chira este atestat în lucrarea „*Sandipa – un vechi manuscris românesc*” de nenumărate ori în diferite variante.

Chiar de la începuturi, „Acțiunea romanului se **desfășoară la curtea lui Chira**, împăratul Persiei, care are șapte filozofi-sfetnici și o țiitoare” (p. 16). Iar ca să revenim la onomastică, numele împăratului este modificat practic în fiecare manuscris:

Ms. 1432: Era un împărat la Persia, anume Chira, și avea 7 muieri.

Ms. 3184: Când împărăție Chir, împărat Persia.

Ms. 3388: Împărățind persi Chiros, marele împărat, carele avea muieri șapte.

Ms. 3391: Împărățind perșii Chiris-Împărat, carele a fost având 7 muieri.

Ms. 5556: Spunere filosofului Sandipie cari au scris pentru Cursu, împăratul persilor.

Această lucrare contrazice părerea autorului Constantin Lacea care atestă în lucrarea „*Untersuchungen der Sprache der Viața și petrecerea svinților des Metropolitene Dosoftei*, Jahresbericht V, in Rumanisches Seminar zu Leipzig” următoarele: „în secolele al XVII-lea și al XVIII-lea s-a citit mult literatura religioasă, singura care circula mai mult” (pp. 55/111), circula și alt gen de carte precum *Sandipa*, o poveste, și nu doar literatura religioasă.

Trebuie să recunoaștem că Domnul Verebceanu nu își asumă, dar presupune în lucrarea sa, cum o fac de altfel cronicarii și cum este caracteristic acestor lucrări vechi, următoarele:

„**Este de presupus** faptul că originalul după care s-a făcut traducerea **pare a fi de origine greacă**, cum notează doar ms. 824 și ms. 3184 sau, **cu mai puțină probabilitate**, de origine slavă” (p. 26);

„Urmează, **probabil din greșeală**, è = ci-i. Copistul ms. 3184 a omis forma scurtă a verbului a fi, -i.” (p. 283);

„Că sfârșitul romanului lipsește, fila 42^r fiind, **probabil**, pierdută” (p. 25).

E cazul să subliniem că autorul a cercetat influența altor limbi exercitată asupra limbii române: „Sufixul -ie, de origine multiplă (parțial latină, parțial slavă), deține întâietatea și apare în 21 de substantive” (p. 116);

„-aș și -ciune/-ăciune,-iciune, primul de proveniență multiplă (în parte slavă, în parte maghiară), -ciune/-ăciune,-iciune, de origine latină, apar în structura a 6 substantive fiecare” (p. 116), deci ceea ce denotă faptul că acest studiu lingvistic este supus unei analize etimologice, atente și detaliat argumentate, de la origini.

Ovid Densusianu și-a exprimat concepția sa despre vocabularul limbii române vechi în sursa „Histoare de la langue roumaine” (sursa datează din 1901, reeditată în 1997): „Le vocabulaire est sans doute plus pauvre qu’aujourd’hui, malgré le nombre assez grand de mots d’origine latine, slave, etc. – très expressifs parfois – qu’il possédait et qui ont disparu aujourd’hui”. Autorul Galaction Verebceanu a scos în evidență o limbă veche bogată, plină de farmec arhaic, pe alocuri cuvinte utilizate de bunicii noștri din câmpia Sorociei și nu doar din ținutul Dorohoiu, Ștefănești: *scrisăse, muiere, a grăi, a prepune* etc.

Scoaterea în evidență a caracteristicilor slovelor chirilice prezente în textul manuscrisului este tema altui capitol, intitulat *GRAFIA. Inventarul literelor chirilice*. Impresionantă devine analiza grafiei inventarului literelor, valoarea slovelor, dar și tehnoredactarea multidimensională demnă de apreciat a semnelor diacritice. Probabil aici ar descoperi studentul sau doctorandul curiozitățile lingvistice acoperite de secolele XIX, XX: „La fel ca în toate textele vechi românești redactate cu alfabet chirilic și în manuscrisul *Sandipa* slovele sunt scrise deasupra rândului” (p. 30).

În urma explicațiilor autorului în manuscris referitor la scrisul chirilic, dar și la dublarea unor consoane sau omiterea unor vocale, devine clar textul, inclusiv rândurile de deasupra scrise. Deci, concluzionând aici ideea, lucrarea poate fi o descoperire nu doar în plan lingvistic, dar în plan personal, citind cărțile vechi, moștenite de la bunicii noștri.

Un alt aspect, uitat de mulți dintre noi, dar și mai mult de studenții sec. XXI, ar fi: „Pe parcursul copierii, scribul comite greșeli, pe care uneori le corectează, altele le acoperă cu cerneală, rezultând numeroase pete” (p. 33). În era digitalizării devine de necrezut acest fenomen de a corecta un text prin astfel de metode, a acoperi cu cerneală, care este un răspuns la întrebarea, de ce apar pete de acest gen în cărțile vechi.

Capitolul *Formarea cuvintelor* în textul de care se ocupă autorul se realizează cu ajutorul celor trei procedee cunoscute limbii literare actuale: derivarea, compunerea și conversiunea și este axat pe descrierea mijloacelor interne de formare. Acest capitol contribuie la dezvoltarea mea profesională, astfel și în procesul activității didactice, nu doar științifice, avem posibilitatea să comparăm limba germanică și limba romanică din sec. XVIII.

Autorul subliniază că „Substantivul în genitiv-dativ este concurat de construcții prepoziționale, răspândite în epocă mai ales în textele nordice. Cele mai frecvente, menționează autorul, sunt construcțiile prepoziționale **cătră** echivalent cu Dativul „zisă dascalul cătră cucon” (5^r), „am grăit cătră dânsul” (57^v)”. Iertată să-mi fie îndrăzneala, dar aș încerca să utilizez această construcție prepozițională în următorul context: Zisă Chira/nu împăratu Perisei, dar Chira din Nord Balți **cătră**, citez din lista lucrării: bărbate (57^r, 63^r, 66^r, 66^v, 67^r), dascale (6^r, 87^v, 90^v etc.), Doamne (29^r, 80^v, 82^r etc.), giupâ(i)ne (18^v, 22^v), cucoane autor Verebceanu că dău giurământ că voi ceti pagină cu pagină textele publicate de Verebceanu Galaction din 2017 încoace și să tot scrieți, iar noi să tot cetim.

Fără să exagerăm, putem afirma că lucrarea de față este rodul unor investigații întreprinse, pe parcursul mai multor ani, cu multă competență și asiduitate, fundamentate pe exemple interpretate, bazate pe o bogată sursă bibliografică (a se vedea *Lucrări de referință și izvoarele* (pp. 7-13)). Această lucrare reprezintă un admirabil instrument de promovare a istoriei limbii și se adresează, deopotrivă, profesorilor, studenților, elevilor, oricărui vorbitor, dornic să cunoască „altfel” limba noastră, în profunzimea ei.

Sincere felicitări autorului Galaction Verebceanu, specialist recunoscut pentru capacitatea de a trata diferite probleme vizând cercetarea lingvistică a textelor vechi românești, precum și editarea lor. Or, contribuțiile autorului sunt valoroase pentru specialiștii domeniului, preponderent pentru cei care se interesează de vechiul scris literar, inclusiv pentru specialiști în istoria limbii și literaturii române, lexicografi, lexicologi, traducători, translați, etimologi și, în mod prioritar, studenți, masteranzi și doctoranzi de la facultățile de profil.

Notă: Recenzia a fost prezentată în cadrul Mesei rotunde „Sandipa” – un vechi manuscris românesc. Autor: Galaction VEREBCEANU. Chișinău: F.E.P. „Tipografia Centrală”, 2023, 323 p., din 16.11.2023, organizată de Institutul de Filologie Română „Bogdan Petriceicu-Hasdeu” al Universității de Stat din Moldova.

Primit: 08.03.2024

Acceptat: 23.05.2024